انگ و محتواهای رسانه‌ای؛ نشانه‌شناسی برنامه‌های رادیویی مرتبط با کارتن‌خوابی

۱. اعظم ده‌صوفیانی
دانشجوی دکترای علوم ارتباطات، گروه علوم ارتباطات، دانشکدهٔ علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

۲. هادی خانیکی
دکتر علوم ارتباطات، گروه علوم ارتباطات، دانشکدهٔ علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)
<hadi.khaniki@gmail.com>

* انگ معادل واژه انگلیسی stigma است که معادل‌های فارسی ننگ، داغ ننگ و بدنامی نیز برای آن به کار رفته است. واژه کارتن‌خوابی و بی‌خانمانی (homelessness) هر دو معادل هم در متون پژوهشی و رسانه‌ای فارسی زبان به کار می‌رود.

واژه‌های کلیدی:
انگ، بی‌خانمانی، رادیو، کارتن‌خوابی

تاریخ دریافت: *۱۴۰۱/۰۹/۱۴*
تاریخ پذیرش: *۱۴۰۱/۱۲/۱۶*

مقدمه: *کارتن‌خوابی در دو دهه اخیر توجه بسیاری از نهادهای دولتی و مدنی و پژوهشگران را به خود جلب کرده است. نگرانیهای جامعه برای مسئله بی‌خانمانی و نرسیدن به راهکاری برای رفع آن، روی آوردن به انگ را به دنبال داشته است. خشونتهای ضد بی‌خانمانها، جرم انگاشتن، نامرئی بودن و اصطلاحاتی مانند ولگرد و معتاد متجاهر، ازجمله انگهایی است که اثرات آن تا پس از بهبودی نیز همراه افراد بی‌خانمان است. رسانه‌ها نیز با بازتاب تصویر این گروه، نقش مهمی در این میان دارند.*

روش: *برای بررسی وضعیت انگ (مؤلفه‌ها، مدیریت و انواع انگ) در برنامه‌های رادیویی مرتبط با کارتن‌خوابی، شش قسمت از برنامه‌های «قرار آسمانی»، «مستند اختیاریه»، «گفت‌وگوی اجتماعی» و «افق روشن» بر اساس تحلیل نشانه‌شناختی، به‌عنوان یکی از روشهای پرکاربرد در تحقیقات کیفی متون رسانه‌ای تحلیل شد.*

یافته‌ها: *در این برنامه‌ها، اعتیاد و چهره ظاهری نامناسب به‌عنوان «علامت» و معتاد به‌عنوان «برچسب» بی‌خانمانی برجسته می‌شود. در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها، عامل فردی و در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان، ترکیبی از عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و ساختاری برای «مسئولیت» بی‌خانمانی مطرح می‌شود. انگ «خطر» در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان برجسته است و انواع مختلفی از آسیبها شامل جرم و جنایت و سرقت و گسترش اعتیاد و بیماری و فرزندان بی‌هویت و تخریب روحیه جامعه به این گروه نسبت داده می‌شود. مدیریت انگ برای کارتن‌خوابها، از طریق «خودافشایی» و «نقاب زدن»، درحالی‌که برای مطلعان و متخصصان، با دو شیوه «پنهان‌سازی» و «جابه‌جایی» است.*

بحث: *در برنامه‌های رادیویی، بیشتر مسئله اعتیاد برجسته می‌شود و مسائل مرتبط با فقر و شکل سکونت موردتوجه نیست، اما فضایی فراهم می‌شود که کارتن‌خوابها از تجربه‌های شخصی خود بگویند و سازمانها نیز خدماتشان را معرفی کنند، همچنین تفاوتها و شباهتهای این گفتگوها به کمرنگ‌تر شدن انگها و شناخت بیشتر افراد از یکدیگر کمک می‌کند.*

Social Welfare Quarterly, Vol 23, Spring 2023, No 88

Stigma and media content; Semiotics of radio programs related to homelessness

1- Azam Deh soufiyani
Ph.D. student in Communication Sciences, Department of Communication Sciences, School of Communication Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

2- Hadi Khaniki
Ph.D. in Communication Sciences, Department of Communication Sciences, School of Communication Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. (Corresponding author), <hadi.khaniki@gmail.com>

Introduction: Homelessness has been one of the important issues of urban life in the last two decades.
It seems that society's concerns for the problem of homelessness and not finding a solution to solve it have led to turning to stigma. Media coverage plays an important role in the stigmatization and de-stigmatization of homelessness.
Methods: To study the status of stigma (components, management, and types of stigma) in radio programs related to homelessness, six programs were analyzed based on semiotic analysis..
Findings: The findings show that addiction and inappropriate appearance are highlighted as a "mark" and addict as a "group labeling" of homelessness. The stigma of "peril" is very prominent in the programs with the presence of informants and experts, and various types of harm, including crime and theft, the spread of addiction, disease, and identity less children, and the destruction of the spirit of society are attributed to this group. Stigma management in programs with the presence of homeless people is through "self-disclosure" and "masking", while stigma management in programs with the presence of informants and professionals is through two methods of "hiding" and "displacement".
Discussion: Despite the fact that in radio programs, the issues and problems of homelessness are not raised much, and the problem of addiction is mostly highlighted, and the issues related to poverty and the form of residence are not considered, but a space is provided for the homeless to talk about their personal experiences and for organizations to introduce their services.

Keywords:
homelessness, radio, Stigma

Received: 2022/12/05
Accepted: 2023/03/07

Citation: Khaniki H, Deh soufiyani A. (2023). Stigma and media content; Semiotics of radio programs related to homelessness. refahj. 23(88), 300-330.
URL: http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-4154-fa.html

Extended abstract

Introduction: Homelessness has been one of the issues that has attracted the attention of many governmental and civil institutions and researchers in the last two decades in Iran.

It seems that society's concerns for the problem of homelessness and not finding a solution to solve it have led to turning to stigma. The violence against the homeless, especially in the behavior of the municipal forces and the police, or its softer form, the criminalization of homelessness, the invisibility of the homeless in everyday life and using terms such as vagabond and drug addict is one of the stigmas whose effects remain with homeless people even after recovery. Meanwhile, the media also play an important role in stigmatization and de-stigmatization with the image they reflect of this group. Associating homelessness with the images of dirt, blackness, garbage, decay, disease, addiction, and marginalization can perpetuate it. In Goffman's (1963) classic review of stigma, he claims that individuals in societies learn to recognize and respond to discrediting signs. Therefore, a person marked with stigma is reduced in our minds from a perfect and normal person to a contaminated and low-value person. Therefore, a person who has stigma is not fully human, and with this assumption, we apply all kinds of discrimination against him. Rachel Smith (2007) in her first article on "Stigma Communication" talks about the process of dehumanizing members of a society, which not only existed in the past, but is still observed in modern societies. Dijker and Koomen (2007) consider stigma to be one of the social responses to deviance and a way of "social control" that does not distinguish between a person and their deviant behavior or temporary circumstances. This leads to the isolation of the individual from communication with other people and society. Danesh et al. (1400) show that in the experience of homeless women, television is a stigmatizing tool that highlights their ugliness and physical deformity, defects, family deficiencies, and addiction, and shows them as unnatural and inhuman beings who should stay away from others. In women's mentality, people's fear of homeless people is the result of TV labeling that presents them as abnormal beings. In their research, Marino and his colleagues (2020) address the relationship between media, stigma, and society to promote social integration and reduce stigma. According to them, radio as

a communication medium can act as a therapeutic, educational and social bridge between hospitalized patients and the "society outside".

Method: In this research, our question is, what is the status of stigma (components of stigma messages, management of stigma and types of stigma) in radio programs related to homelessness? And what are the differences and similarities between the programs with the presence of the homeless and the programs with the presence of informants and experts? The analysis of programs was based on semiotic analysis, which is one of the most widely used methods in qualitative research, especially when dealing with media texts. Semiotic analysis, John Fisk's approach was considered. Fisk talks about the three categories of social, technical and ideological codes that are located at the three levels of reality, representation and ideology and create meaning. Six episodes of the radio programs including "Qarare Asemani" (heavenly appointment) of Radio Iran, "Mostanade Ekhtiyariye" (optional document) of Radio Tehran, "Goftogooye ejtemaee" (social dialogue) of Radio Goftogoo, and "Ofoqe Roshan" (bright horizon) of Radio Salamat were analyzed.

Findings: The findings show that both in the programs with the presence of the homeless and in the programs with the presence of informants and experts, addiction and inappropriate appearance are highlighted as a "mark" and addict as a "group labeling" of homelessness. In the programs with the presence of the homeless, the individual factor and mostly a combination of their own and other people's roles are proposed for the "responsibility" of homelessness. But in programs with the presence of informants and experts, a combination of individual, family, social, and structural factors is considered. The stigma of "peril" is very prominent in the programs with the presence of informants and experts, and various types of harm, including crime and theft, the spread of addiction, disease, and identity less children, and the destruction of the spirit of society are attributed to this group. Stigma management in programs with the presence of homeless people is through "self-disclosure" and "masking", while stigma management in programs with the presence of informants and professionals is through two methods of "hiding" and "displacement". In terms of the types of stigma, in the programs with the presence of the homeless, they bring up the experienced stigma of rejection, loneliness, and lack of communication, as well as the internalized stigma along with the felt nor-

mative stigma in the form of shame, guilt, and responsibility towards the mother and child. In the programs with the presence of informants and experts, they try to improve the negative image that exists in the context of the felt normative stigma for the homeless and show the relations of the organizations with the homeless people as good and positive. Also, in these programs, the vicarious stigma of addiction, anonymity, and illness is obvious.

Discussion: Despite the fact that programs related to homelessness and especially programs with the presence of informants and experts are usually limited to the cold months of the year, and programs with the presence of homeless people are also broadcast on occasions such as Ramadan, and the issue of homelessness is raised less throughout the year, but the same media coverage helps in presenting a favorable image of homelessness. Also, despite the fact that in radio programs, whether with the presence of the homeless or with the presence of informants and experts, the issues and problems of homelessness are not raised much, and the problem of addiction is mostly highlighted, and the issues related to poverty and the form of residence are not considered, but a space is provided for the homeless to talk about their personal experiences and for organizations to introduce their services and criticize and evaluate each other's services. The differences and similarities that can be seen in these conversations help to fade some stigmas and help people get to know each other more.

Ethical considerations:

Contribution of authors: All authors contributed to the production of the research.
Funding: The present study has no financial support.
Conflict of interest: The authors declare no conflict of interest.
Following the ethics of research: In this article, all rights related to research ethics have been respected.

مقدمه

از دهه ۸۰ شمسی کارتن‌خوابی یکی از عمده‌ترین مسائل سه نهاد بهزیستی، نیروی انتظامی، شهرداری و همچنین نهادهای دیگری مانند وزارت بهداشت و درمان، کمسیون اجتماعی مجلس، شورای شهر و فرمانداری از یک سو و خیریه‌ها، تشکلها و نهادهای مدنی از سوی دیگر است و اعتبارات زیادی نیز برای این مسئله هزینه می‌شود. احداث انواع کمپها، مددسراها، گرمخانه‌ها، سامان‌سراها، مراکز بهاران با رویکردهای جمع‌آوری، ساماندهی، مدیریت و نظایر آنها ازجمله اقداماتی بوده که در این سالها برای مسئله کارتن‌خوابی انجام شده است. مسئله‌ای که بر اساس آمارها و مستندات روزبه‌روز بیشتر می‌شود و اگر در دوره‌ای فقط مردان را شامل می‌شد در حال حاضر با انواع مختلفی از کارتن‌خواب زن، کودک و نوجوان مواجه هستیم. سالنامه آماری شهرداری تهران در سال ۹۸ به وجود ۲۱ گرمخانه (مددسرا) با یک هزار و ٦٨٠ نفر، ۲ مرکز نگهداری شبانه‌روزی (سامان‌سرا) با ظرفیت ۲۵۰ نفر و ۷ مرکز بهاران (سرای کار و بازگشت به زندگی) با ظرفیت ٦٠٠ نفر و تعداد ۷۲ بهبودیافته اشاره می‌کند (شهرداری تهران، ۲۰۲۰).

«کارتن‌خوابی یا بی‌خانمانی آشکار که بیانگر حداقل مفهوم و تعریف پدیده بی‌خانمانی است، افرادی را در برمی‌گیرد که شبها را در خیابان می‌گذرانند این مفهوم در تعریف حداکثر نه‌تنها کارتن‌خوابی آشکار، بلکه بی‌خانمانی پنهان یا افرادی که به‌طور موقت با بستگان یا دوستان خود زندگی می‌کنند را شامل می‌شود و در حوزه گسترده‌تر با مفهوم طرد اجتماعی رابطه علت و معلولی دارد» (صدیق سروستانی و همکاران،۲۰۱۱). آمارهای بی‌خانمانی در سراسر جهان حاکی از افزایش تعداد آنها در سالهای اخیر، افزایش زنان و کودکان بی‌خانمان و کاهش سن بی‌خانمانی است. در سال ۲۰۰٤ در اتحادیه اروپا حدود ۳ میلیون، در سال ۲۰۰٦ در استرالیا حدود ۱۰۵ هزار، در سال ۲۰۱۰ در امریکا حدود

٦٤٩ هزار و ٩١٧ (قادری و اکبری، ٢٠١٦)، در سال ٢٠٠٢ در هلند ٤٠ هزار و در اسپانیا ٢٧٣ هزار، در سال ٢٠٠٣ در هند ٧٨ میلیون (علیوردی‌نیا، ٢٠١١) بی‌خانمان گزارش شده است. آمار بی‌خانمانها بر اساس تعریف بی‌خانمانی و روش شمارش متغیر است. در ایران در سرشماریهای نفوس و مسکن، زاغه‌نشینی و حاشیه‌نشینی و اسکان غیررسمی لحاظ شده است اما کارتن‌خوابها شمارش نمی‌شوند و ازاین‌رو اعداد مربوط به آمار کارتن‌خوابها معمولاً مربوط به مصاحبه‌های صورت‌گرفته با مسئولان شهرداری، نیروی انتظامی و بهزیستی است که این اعداد نیز برگرفته از گزارشهای گشت‌زنیها و پذیرش‌شدگان در گرمخانه‌ها و سامان‌سراهاست. همچنین این آمارها معمولاً معتادان متجاهر و متکدیان را نیز شامل می‌شود. در یک دهه اخیر آمار ١٥ تا ٢٠ هزار بی‌خانمان در شهر تهران در منابع مختلف رسانه‌ای مطرح شده است که البته بنا به دلایلی که گفته شد اختلاف‌نظر در مورد آن وجود دارد. بر اساس گزارش سازمان رفاه و خدمات اجتماعی شهر تهران آمار گشتهای جمع‌آوری متکدیان و افراد بی‌خانمان در سالهای ١٣٩٤ تا ١٣٩٨ از ٤٦ هزار و ٥٧٢ به ٧٠ هزار و ٨٥٥ را نشان می‌دهد (شهرداری تهران، ٢٠٢٠).

به نظر می‌رسد نگرانیهای جامعه برای مشکل کارتن‌خوابی و نرسیدن به راهکاری برای برطرف کردن آن، روی آوردن به انگ را به دنبال داشته است. وجود انگ و نگرشهای منفی برای مسئله‌ای که مبتلابه زیادی دارد و آمار و امکان وقوع آن برای افراد جامعه رو به افزایش است، نکته قابل‌توجهی است. خشونتهای ضد بی‌خانمانها به‌ویژه در رفتارهای نیروهای شهرداری و پلیس و یا شکل نرم‌تر آن، جرم انگاشتن بی‌خانمانی، نامرئی بودن کارتن‌خوابها در زندگی روزمره ما، به کار بردن اصلاحاتی مانند ولگرد و معتاد متجاهر، تبعیض، خشونت و نابرابریهای بهداشتی علیه جمعیت بی‌خانمان، انگهایی است که اثرات آن تا پس از بهبودی نیز همراه کارتن‌خواب است. انگ و تبعیض همچنین بر روابط افراد عادی[1] و کارتن‌خواب

1 usual persons و the people ،normals در متون مختلف لاتین واژه افراد عادی یا آدم عادی که معادلهای

اثر می‌گذارد به‌گونه‌ای که حتی آنها از ارزش یک نگاه عبوری هم محروم می‌شوند. همچنین تداعی کردن بی‌خانمانی با تصاویر کثیفی، سیاهی، زباله، پوسیدگی، بیماری، اعتیاد، حاشیه‌نشینی می‌تواند تداوم آن را به همراه داشته باشد (نک به: آقایی، ۲۰۱۹؛ جوادی و پیله‌وری، ۲۰۱۷؛ دیاری، غفاری و کرمانی، ۲۰۲۰؛ اکبری و همکاران، ۲۰۱۱؛ سمیع، ۲۰۱۸؛ شیرانی، ۲۰۱۸؛ فتحی و همکاران، ۲۰۱۱). این موارد نه در ایران، در گزارشهای موجود از کشورهای دیگر نیز دیده می‌شود (نک به: نوسز[1]، ۲۰۱۶؛ ایزارد[2]، ۲۰۱۸؛ کرامر و هسیه[3]، ۲۰۱۹؛ لراست[4]، ۲۰۰۹).

ریچل اسمیت[5] (۲۰۰۷) در اولین مقاله خود درباره «ارتباطات انگ» با بهره‌گیری از اثر کلاسیک گافمن درباره انگ، از فرایند غیرانسانی کردن اعضای یک جامعه صحبت می‌کند، آنچه نه‌تنها از گذشته وجود داشته، در جوامع مدرن و تکنولوژیک حاضر نیز همچنان مشاهده می‌شود. افراد در جوامع یاد می‌گیرند که علائم (نشانه‌ای) بی‌اعتبارکننده[6] را تشخیص دهند و مطابق با آن واکنش نشان دهند. بنابراین، فردی که با انگ مشخص شده است، در ذهن ما از یک فرد کامل و معمولی[7] به یک فرد آلوده و کم‌ارزش تقلیل می‌یابد. بنابراین فرد دارای انگ، کاملاً انسان نیست و با این فرض، ما انواع تبعیض را نسبت به او اعمال می‌کنیم و به‌این‌ترتیب و حتی ناخواسته، شانس زندگی او را کاهش می‌دهیم. اسمیت اشاره می‌کند که چگونه «هنگام تولید فیلم یا نمایش تلویزیونی، تصمیمات تولید در مورد موسیقی، جلوه‌های صوتی، نور و اندازه نماهای دوربین می‌تواند شخصیتی را خطرناک جلوه دهد،

و در اینجا کارتن‌خوابها قرار می‌گیرد (stigmatizers) را دارد، در مقابل افراد مورد استیگا.

1 Nueces
2 Izard
3 Kramer and Hsieh
4 Leruste
5 Smith
6 discrediting marks
7 usual person

مانند فردی که بیماری روانی دارد با نور تاریک‌تر و اندازه نماهای دوربین نامناسب معرفی می‌شود. صداها و اندازه نماهای دوربین، تهدیداتی را برای ایمنی فیزیکی به تصویر می‌کشند و ترس را برمی‌انگیزند و مردم را وادار می‌کنند که بخواهند از کسانی که شبیه شخصیتهای تلویزیونی هستند دوری کنند» (اسمیت، ۲۰۰۷). دایکر و کومن[1] (۲۰۰۷) انگ‌زنی را یکی از پاسخهای اجتماعی به انحراف و راهی برای «کنترل اجتماعی» می‌دانند که بین یک فرد و رفتار انحرافی یا شرایط موقت او تمایز قائل نمی‌شود. از نظر آنها هنگامی‌که یک شرایط انحرافی یک تهدید نسبتاً دائمی برای جامعه است و بعید به نظر می‌رسد در پاسخ به ترمیم تغییر کند، جامعه به انگ روی می‌آورد.

رسانه‌ها نقش مهمی در نحوه ادراک جامعه از گروههای مختلف دارند. بسیاری از نظرات و دیدگاهها و شناختهای ما مبتنی بر آن چیزی است که از طریق رسانه‌ها دریافت می‌کنیم. گفته می‌شود که رسانه‌ها معمولاً با قدرت نسبتی پیدا می‌کنند با قدرت رسمی، با منزلت، با ثروت و به‌این‌ترتیب از این موقعیت و منظر به مسائل نگاه می‌کنند و آن را بازتاب می‌دهند (نک به: بوردیو، ۲۰۱۱). پس تصویری که آنها از کارتن‌خوابی ارائه می‌دهند معلوم نیست که خیلی به واقعیت نزدیک باشد. اما از سوی دیگر رسانه‌ها می‌توانند به ساختارشکنی بازنماییهای اجتماعی کمک کنند و فرآیندی را برای مشارکت انسانی بیشتر به سمت یکپارچگی اجتماعی و ادغام ارائه دهند (نک به: مارینو و همکاران[2]، ۲۰۲۰).

تحقیقاتی که درزمینه انگ انجام شده است، بیشتر به مباحث مربوط به سلامت روان یا انحرافهای اجتماعی پرداخته‌اند اما نقش و اهمیت رسانه‌ها در اکثر آنها موردتوجه است[3]. در مجموعه سخنرانیهای همایش سلامت روان و رسانه در دی‌ماه ۱۳۸۹ با موضوع «انگ‌زدایی

1 Dijker and Koomen
2 Marino et al.
3 البته از آنجایی‌که به کارتن‌خوابها بیماریهای مرتبط با سلامت روان نسبت داده می‌شود و یا اینکه بیماران دچار آسیبهای مربوط به روان بعضاً به کارتن‌خوابی روی می‌آورند، می‌توان بخشی از استیگمای مربوط به سلامت روان را در مورد کارتن‌خوابها نیز مطرح کرد.

در روانپزشکی» اشاره می‌شود به اینکه «۶۰ درصد افراد علت انگ و تبعیض در محل کار، خانواده و در بین دوستان خود را به رسانه‌ها نسبت می‌دهند و ابراز می‌کنند که این تصویری است که آن سریال تلویزیونی و مطبوعات از من شکل داده‌اند» (معین، ۲۰۱۰). همچنین «در بسیاری از برنامه‌ها نشان می‌دهند که بیمار روانی، فردی است که کارهای عجیب‌وغریب انجام می‌دهد، گوشه‌گیر است و گاهی به افراد حمله می‌کند ...» (محمدی و سلمانیان، ۲۰۱۰). پژوهش «بررسی انگهای اجتماعی در مورد بیماریهای روانی در صفحه حوادث روزنامه‌های کثیرالانتشار» (خانیکی و همکاران،۲۰۱۷) نیز نشان می‌دهد انگهای روانی به صورت مفهومی در اکثر مطالب خبری به بیماریهای روانی زده می‌شود. واژه‌هایی مانند «دیوانه»، «مجنون»، «روانی» و «قاطی». در پژوهش «تجربه زیسته زنان بی‌خانمان از تلویزیون» (دانش و همکاران، ۲۰۲۲) محققان اشاره می‌کنند که در تجربه زنان بی‌خانمان، تلویزیون ابزاری استیگماساز است که زشتی و بدشکلی جسمانی، نواقص، کمبودهای خانوادگی و اعتیاد آنان را برجسته می‌کند و آنان را موجوداتی غیرطبیعی و غیرانسانی نشان می‌دهد که باید از دیگران فاصله داشته باشند. در ذهنیت زنان، ترس مردم از بی‌خانمانها، دستاورد برچسب‌زنیهای تلویزیون است که از آنان موجوداتی غیرعادی ارائه می‌دهد. موجوداتی که همواره باید از آنان ترسید و دوری کرد.

در یافته‌های پژوهشهای خارجی نیز می‌توان وضعیت انگ در رسانه‌ها را مشاهده کرد. کیموتو[1] (۲۰۱۸) به بررسی ماهیت ارتباطات انگ مرتبط با بیماری روانی در میان جوامع مختلف آفریقایی می‌پردازد. از نظر او بیشتر باورهای فرهنگی و کلیشه‌های مرتبط با بیماری روانی به‌تدریج در کارنامه زبانی جوامع پذیرفته می‌شود و در فرهنگ‌عامه رایج در طول تعاملات اجتماعی تجلی می‌یابد. این کلیشه‌ها در اوایل زندگی آموخته می‌شوند و به‌مرورزمان در حالت عادی از طریق تعامل و کاریکاتور در رسانه‌ها تقویت می‌شوند» (کیموتو، ۲۰۱۸).

1 Kimotho

یافته‌های پژوهش دوتا و همکاران[1] (۲۰۱۹) نیز نشان می‌دهد که پاسخ‌دهندگان بیشترین میزان انگ رسانه‌ای را گزارش کردند و به دنبال آن انگ نیابتی مرتبط با اچ.آی.وی. همچنین در مقایسه با رادیو استفاده بیشتر از تلویزیون با انگ رسانه‌ای بیشتری همراه است. مارینو و همکارانش (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «مداخلات سلامت روان: بازتابهای یک برنامه رادیویی به‌عنوان جایگزینی برای کاهش انگ و ادغام اجتماعی»، به رابطه بین رسانه، انگ و جامعه برای پیشبرد یکپارچگی اجتماعی می‌پردازند. از نظر آنها «رادیو به‌عنوان رسانه ارتباطی می‌تواند به‌عنوان یک پل درمانی، آموزشی و اجتماعی بین بیماران بستری در بیمارستان و «جامعه بیرون»[2] عمل کند. بر اساس این پژوهش، صحبت از طریق رادیو می‌تواند به معنای امکان «ورود مجدد»[3] یا ادغام در بدنه اجتماعی برای بیماران دارای مشکلات روان باشد.

به نظر می‌رسد رسانه‌های اجتماعی فضای متفاوتی از رسانه‌های جریان اصلی را برای بی‌خانمانها فراهم می‌کنند، فضایی که در آن می‌توانند امتیازها و فرصتهایی که در دنیای واقعی ندارند را داشته باشند. اُلیور و چف[4] (۲۰۱٤) در پژوهش خود یکی از ملاکهای کسب سرمایه اجتماعی برای زنان بی‌خانمان جوان را اینترنت می‌دانند که با رشد وبگاههای شبکه‌سازی اجتماعی[5] ممنوعیتهای فضاهای عمومی برای جوانان بی‌خانمان که معمولاً همراه با طرد و انگ است، کمتر شده و افراد از اینترنت برای جستجوی خدمات بهداشتی استفاده می‌کنند.

پژوهش «تصویر زندگی فرودستان در اینستاگرام؛ مطالعه موردی زنانِ بی‌خانمانِ بهبودیافته» (ده‌صوفیانی و محمودی، ۲۰۲۰) نشان می‌دهد که چگونه زنان بی‌خانمان بهبودیافته در صفحه اینستاگرام خود، یک «خود» جدید، بدون اشاره به گذشته بی‌خانمانی را به نمایش می‌گذارند که در تضاد با تصاویر معمول از بی‌خانمانها در رسانه‌های جریان اصلی

1 Dutta et al.
2 society outside
3 re-entry
4 Oliver and Cheff
5 social networking sites

است. در پژوهش «انگ و استیگما، بستر رویش آسیبهای اجتماعی در عصر فضای مجازی» (محمدی قره‌قانی و موسوی، ۲۰۲۰) نیز محققان اشاره می‌کنند که در رویکردی به آسیبهای اجتماعی، انگ‌زنی (استیگما) مانع تکرار ارتکاب جرم و بزه، از طریق مشروعیت‌زدایی از شخص تلقی می‌شود. اما بررسیها نشان می‌دهد که از چند جنبه پیامدی و به طور خاص ظهور فضای مجازی، رویکرد استفاده از انگ و استیگما برای مقابله با گسترش آسیبهای اجتماعی و کنترل و پیشگیری آن ناکارآمد است.

به‌رغم اینکه در بیشتر پژوهشها، رسانه‌های جمعی استیگماساز تلقی می‌شوند، اما پژوهشهای متمرکز بر رادیو نشان می‌دهند که در مقایسه با تلویزیون، رادیو کمتر انگ‌زنی عمل می‌کند و بیشتر انگ‌زدایی کرده و در جهت ادغام اجتماعی است. در این پژوهش به دنبال مطالعه و شناخت انگ در برنامه‌های رادیویی مرتبط با کارتن‌خوابی هستیم. پرسش ما این است که مؤلفه‌های انگ، مدیریت انگ و انواع انگ در برنامه‌های رادیویی مرتبط با کارتن‌خوابی چگونه است؟ و چه تفاوتها و شباهتهایی در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها و برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان وجود دارد؟

روش

برای پاسخ به پرسش تحقیق، روش تحقیق کیفی را انتخاب کردیم. بر اساس آنچه اشتراوس و کوربین مطرح می‌کنند «تحقیق کیفی عموماً به هر نوع تحقیقی اطلاق می‌شود که یافته‌های آن از طریق فرایندهای آماری و با مقاصد کمّی‌سازی به دست نیامده باشد. ... داده‌های این نوع تحقیق از طریق مشاهده، مصاحبه یا تعاملهای شفاهی گردآوری شده و متمرکز بر معانی و تفسیرهای مشارکت‌کنندگان است. ... و اطلاعات خود را با ارجاع به عقاید، ارزشها و رفتارها در بستر اجتماعی دست‌نخورده به دست می‌آورد» (محمدپور، ۲۰۱۸). همچنین این پژوهش در سنت مردم‌نگاری و با شیوه نشانه‌شناسی تحلیل می‌شود.

واحدهای تحلیل شامل برنامه‌های شبکه‌های رادیویی صداوسیما است که کارتن‌خوابها در آن حضور دارند یا به موضوع بی‌خانمانی و کارتن‌خوابی می‌پردازد و در قالبهای گفتگو، گزارش و مصاحبه راجع به ایران هستند. لازم به ذکر است مطالب مختلفی (عمدتاً خبر و گزارش) در رسانه‌ها به وضعیت بی‌خانمانی در کشورهای مختلف جهان می‌پردازد که نیازی به بررسی آنها در این پژوهش نیست. بر اساس جستجوی (کارتن‌خوابی/بی‌خانمانی+رادیو) در گوگل توانستیم به مطالبی در این مورد دست پیدا کنیم. علاوه بر جستجوی گوگل، از طریق مطلعان و شبکه‌های اجتماعی نهادهای مرتبط با کارتن‌خوابی نیز برنامه‌ها را شناسایی و سپس از طریق آرشیو زمانی وب‌سایت ایران صدا محتوای کامل برنامه‌های رادیویی موردنظر را استخراج (دانلود) کردیم. (لینک دسترسی به برنامه‌های بررسی‌شده پیش‌تر آورده شده است) پس از جمع‌آوری اولیه، برنامه‌ها را به دودسته تفکیک کردیم: ۱- برنامه‌هایی که در آن افراد کارتن‌خواب حضور دارند و ۲- برنامه‌هایی که فرد کارتن‌خواب در آن حضور ندارد اما موضوع آن کارتن‌خوابی یا بی‌خانمانی است. این برنامه‌ها معمولاً با حضور مسئولان نهادهای دولتی و مطلعان و متخصصان است.

پس از چند بار شنیدن برنامه‌ها و پیاده‌سازی متن آن، کدگذاری بر اساس مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها انجام و سپس تمها مشخص شد و نهایتاً روایت فربهی گزارش شد. در بخش توصیف، مقوله‌ها بر اساس سه دسته رمزگان اجتماعی، فنی و ایدئولوژیک در رویکرد فیسک (۱۳۸٦) مدنظر قرار گرفت. در بخش تفسیر، سه مقوله اصلی بر اساس پژوهشهای پیشین مدنظر قرار گرفت که عبارتند از:

۱- مؤلفه‌های انگ: کیموتو (۲۰۱۸) به نقل از پژوهشهای اسمیت مؤلفه‌های انگ را این‌گونه شرح می‌دهد: علامتها[1] به نشانه‌ای اشاره دارد که به کسی اجازه می‌دهد فرد دیگری

1. Marks

را به‌عنوان عضوی از یک گروه مورد انگ شناسایی کند؛ برچسب[1] اصطلاحاتی است که برای ارجاع به یک فرد مورد انگ توسط اعضای جامعه استفاده می‌شود؛ مسئولیت[2] یعنی اینکه تا چه حد می‌توان افراد مورد انگ را برای شرایط خود سرزنش کرد. آیا این افراد، خودشان فعالیتهایی را انتخاب کرده‌اند که باعث ایجاد انگ‌زنی به آنها شده است؛ خطر[3] به محتوایی مربوط می‌شود که خطر مرتبط با گروه مورد انگ را برجسته می‌کند شامل هر دو محتوای خطرناک فیزیکی یا اخلاقی است.

۲- مدیریت انگ: مدیریت انگ یا آنچه گافمن (۲۰۰۷) از آن به‌عنوان تکنیکها و راهبردهای کنترل اطلاعات یاد می‌کند عبارتند از: پنهان کردن یا از بین بردن نشانه‌هایی که به نماد داغ ننگ تبدیل شده‌اند. تغییر اسم مثال معروفی است؛ جابه‌جایی یا اینکه نشانه‌های داغ ننگ را به‌عنوان نشانه‌های یک ویژگی دیگر نمایش دهند که کمتر معنای داغ ننگ را به ذهن بیاورد. مثلاً فرد کم‌شنوا تعمداً گونه‌ای رفتار کند که دیگران او را خیال‌پرداز یا حواس‌پرت تصور کنند؛ نقاب زدن یا تقسیم کردن جهان به دو گروه بزرگ که به آنها هیچ نمی‌گوید و یک گروه کوچک که همه‌چیز را به آنها گفته و روی کمکشان حساب می‌کند (همکارانی برای نقاب زدن). نزدیکان در نقاب زدن به فرد مورد انگ کمک می‌کنند و مانند یک حلقه حفاظتی عمل می‌کنند که فرد داغ‌خورده تصور کند بیش ازآنچه در واقعیت مصداق دارد به‌عنوان فرد عادی پذیرفته شده است؛ در حفظ فاصله داوطلبانه نیز فرد مورد انگ تمایل دیگران برای تعیین هویت شخصی خودش را محدود می‌کند؛ در خودافشایی[4]، فرد مورد انگ خود را با یک نشانه برجسته نمایش می‌دهد و از این طریق می‌تواند نسبت به جدا افتادنش از جامعه آدمهای عادی مطمئن شود.

۳- انواع انگ: بر اساس پژوهش دوتا و همکاران (۲۰۱۹) انواع مختلف انگ عبارتند از:

1. Label
2. Responsibility
3. Peril
4. Self-disclosure

انگ اعمال‌شده یا تجربه‌شده که اشاره به تجربیات واقعی در مورد انگ و تبعیض دارد مانند انگهایی که توسط پزشکان، پرستاران و پلیس تجربه می‌شود؛ انگ به خود یا انگ درونی‌شده که نشان‌دهنده احساس گناه، شرم و سردرگمی در مورد هویت فرد مورد انگ است؛ انگ هنجاری احساس‌شده، به فشار ادراک‌شده و حمایت درک‌شده از سوی نزدیکان به‌رغم افشای هویت اشاره دارد، یا به عبارتی خواسته‌های نزدیکان از فرد مورد انگ برای تطابق با هنجارهای جامعه؛ انگ نیابتی، به تصوراتی اشاره دارد که عموم مردم از فرد یا گروه مورد انگ دارند و آنها را عامل نابسامانیها در جامعه می‌دانند مثلاً عامل بیماری ایدز و هپاتیت؛ انگ تصویر رسانه‌ای، به ادراکات مربوط به فراوانی تصویرهای منفی از رفتارهای افراد مورد انگ در رسانه‌های مختلف است.

یافته‌ها

دو قسمت از برنامه «قرار آسمانی» و یک قسمت از برنامه «مستند اختیاریه» به‌عنوان برنامه‌هایی با حضور کارتن‌خوابها و دو قسمت از برنامه «گفت‌وگوی اجتماعی» و یک قسمت از برنامه «افق روشن» به‌عنوان برنامه‌هایی با موضوع بی‌خانمانی با حضور مطلعان و متخصصان موردبررسی قرار گرفت که در جدول ۱ مشخصات این برنامه‌ها آمده است.

جدول ۱- مشخصات برنامه‌های رادیویی بررسی‌شده

مهمانان برنامه	نام برنامه	تاریخ و ساعت پخش
کارتن‌خوابها	قرار آسمانی، رادیو ایران (قسمت ۱، روز اول ماه رمضان)[1]	یکشنبه ۱۴ فروردین ۱۴۰۱ ساعت ۱۹:۲۵ تا ۲۰:۳۰
	قرار آسمانی، رادیو ایران (قسمت ۲۵، روز ۲۵ ماه رمضان)[2]	چهارشنبه ۷ اردیبهشت ۱۴۰۱ ساعت ۱۹:۰۵ تا ۲۰:۳۰
	کارتن‌خواب دیروز، مدیرعامل امروز، مستند اختیاریه رادیو تهران[3]	شنبه ۲۹ آبان ۱۴۰۰ ساعت ۱۸:۳۰ تا ۱۸:۵۵
مطلعان و متخصصان	گفت‌وگوی اجتماعی، رادیو گفتگو[4]	دوشنبه ۲۱ آبان ۱۳۹۷ ساعت ۱۳:۳۰ تا ۱۴:۳۰
	برنامه افق روشن، رادیو سلامت[5]	چهارشنبه ۴ اسفند ۱۳۹۵ ساعت ۹:۰۵ تا ۹:۵۰
	گفت‌وگوی اجتماعی، رادیو گفتگو[6]	دوشنبه ۱۰ دی ۱۳۹۷ ساعت ۱۳:۳۰ تا ۱۴:۳۰

در ادامه به یافته‌های حاصل از تحلیل این برنامه‌ها در دو بخش توصیف و تفسیر اشاره می‌کنیم:

1 http://radio.iranseda.ir/epgarchivePart/?VALID=TRUE&ch=11&e=150737898
2 http://radio.iranseda.ir/epgarchivePart/?VALID=TRUE&ch=11&e=150733297
3 http://radio.iranseda.ir/timeArchivePart/?VALID=TRUE&ch=20&ti=18:30 &d=202120/11/
4 http://radio.iranseda.ir/epgarchivePart/?VALID=TRUE&ch=29&e=146583838
5 http://radio.iranseda.ir/timeArchivePart/?VALID=TRUE&ch=17&ti=09:00 &d=201722/2/
6 http://radio.iranseda.ir/timeArchivePart/?VALID=TRUE&ch=29&ti=13:30 &d=201831/12/

توصیف برنامه‌های رادیویی

برنامه قرار آسمانی

برنامه قرار آسمانی، ویژه‌برنامه ماه مبارک رمضان که قبل و بعد از اذان مغرب در ۳۰ شب ماه رمضان (فروردین و اردیبهشت ۱٤۰۱) از رادیو ایران پخش شد، یک برنامه گفتگومحور و ترکیبی است. در اولین شب برنامه آقای اکبر رجبی، مدیرعامل مؤسسه طلوع بی‌نشانها و آقای محمد داوری، مسئول سه‌شنبه‌های آیین مهرورزی طلوع، به‌عنوان مهمان حضور دارند. در شبهای بعدی این برنامه آقای داوری به همراه یکی از بهبودیافتگان طلوع، (در چند مورد خیرین و یاوران طلوع) در برنامه حضور دارند و فرد بهبودیافته داستان زندگی خودش را تعریف می‌کند. همچنین در هر قسمت یک موضوع و سؤال از سوی مجری مشخص می‌شود که مخاطبان نظراتشان را با تماس تلفنی یا پیامک مطرح می‌کنند. از ۸۵ دقیقه برنامه به طور متوسط ۲۰ دقیقه آن به گفتگو با کارتن‌خوابهای بهبودیافته اختصاص دارد و مابقی بخشهای دیگر برنامه ازجمله پخش اذان مغرب و دعاهای افطار است. در این پژوهش دو قسمت اول و بیست‌وپنج را برای تحلیل انتخاب کردیم[1].

این برنامه در داخل استودیو ضبط می‌شود، محیطی صمیمانه و راحت دارد. مجری می‌گوید که در این ۳۰ برنامه می‌خواهیم از «شادی و حس خوب بگیم، از حال خوش زندگی و بندگی». مجری از قبل مهمانان را می‌شناسد و با فعالیت آنها آشناست. گفتگو به صورت دوستانه است؛ مجری کم‌وبیش وسط حرف مهمانان می‌آید؛ حرفهایشان را تأیید می‌کند؛ سؤال می‌پرسد؛ نظرات و اعتقادات شخصی خودش را می‌گوید. به لحاظ گفتار، هم مجری و هم مهمانان لحن خودمانی دارند و واژه‌های عامیانه‌ای مثل «چاکریم»، «خدا با ما حال کنه»، «خدائه دربست مال منه» به کار می‌برند. احساسات از طریق صدا منتقل می‌شود

1 ازآنجایی‌که برنامه مستند اختیاریه نیز مربوط به مردان کارتن‌خواب بهبودیافته موسسه طلوع بی‌نشانها بود، قسمت بیست‌وپنج قرار آسمانی که مهمان آن یک زن کارتن‌خواب بهبودیافته بود را انتخاب کردیم.

صداهای افراد را زمانی که گوینده اصلی نیستند نیز می‌شنویم مانند صدای تحسینها، تأییدها و نفسهای عمیقی که یادآور یک خاطره یا یک وضعیت دردآور است. شخصیتها در برنامه قرار آسمانی شامل مجری است و مهمانان که در قسمت اول مدیر مؤسسه طلوع به همراه آقای داوری که به‌عنوان «پدر یه خانواده‌ای هستند که این خانواده خیلی کارشون قشنگه یه خانواده‌ای که هر سه شنبه همراه طلوع بی‌نشانها هر سه‌شنبه بدون وقفه میرن سراغ مردم...» معرفی می‌شود و در قسمت ۲۵ برنامه نیز آقای داوری به همراه یکی از زنان مددجوی طلوع (الناز که یک کارتن‌خواب بهبودیافته است) حضور دارند. به لحاظ تدوین، برنامه ترکیبی است از پخش موسیقی با کلام و بی‌کلام که در شروع برنامه معمولاً موسیقی شاد داریم و به‌مرور در لحظات اذان و پس‌ازآن موسیقی ملایم‌تر و غمناک‌تر می‌شود و کلام موسیقی عمدتاً به خدا، عشق، بندگی و راز و نیاز اشاره دارد.

سؤال و موضوع برنامه چندین بار از سوی مجری مطرح می‌شود در قسمت اول موضوع برنامه درباره این است که «... چه کسی دلتون رو شاد کرده؟ چطوری دلتون رو شاد کرده؟ ...» و قسمت ۲۵ به موضوع مرهم دل و اینکه «... می‌دونید چطوری میشه روی دلهای زخمی و شکسته مرهم گذاشت؟...» می‌پردازد. پخش اذان مغرب و دعاهای قبل و بعد از آن، پیامهای مردمی، گفتگو با کارشناسی که درباره موضوع برنامه صحبت می‌کند از دیگر بخشهای این برنامه علاوه بر گفتگو با مهمانان است. مهمانان نیز راجع به موضوع برنامه صحبت و تجربه و نظر خودشان را بیان می‌کنند. ازآنجایی‌که مهمانان تجربه‌های شخصی‌شان را بیان می‌کنند ما با ابعاد مختلفی از روابط خانوادگی، روابط همسایگی، روابط دوستی و روابط کاری مهمانان آشنا می‌شویم. روایت آنها به این صورت است که چی شد و از کجا شروع شد، چگونه به طلوع پیوستید و الآن چه می‌کنید.

برنامه مستند اختیاریه

برنامه مستند اختیاریه یک برنامه گفتگومحور و ترکیبی است که می‌خواهد بگوید «تغییر و تحول در زندگی سخت اما شدنی و اختیاریه». یکی از قسمتهای آن به موضوع کارتن‌خوابی می‌پردازد با عنوان «کارتن‌خواب دیروز، مدیرعامل امروز». بیشتر بخشهای این برنامه در محل کار وحید توفیقی است. فردی که قبلاً کارتن‌خواب بوده و الآن بهبودیافته و مدیرعامل شرکت آسانسور نیک روز است و بهبودیافته‌های دیگری هم در آنجا کار می‌کنند. این فرد در مؤسسه طلوع بی‌نشانها بهبودیافته است. این برنامه در چند محیط ضبط شده است، هم در محل کار وحید، هم در خیابان و موقع پخش غذا بین کارتن‌خوابها، هم در سرای امید طلوع، هم به صورت گفتگوی حضوری با مدیر طلوع و همچنین در محل زندگی وحید. رفتارها کاملاً عادی و معمولی است مانند اینکه در محل زندگی یا کار خودشان حضور دارند. در این برنامه علاوه بر اینکه احساسات از طریق صدا منتقل می‌شود مانند شنیدن صدای گریه وحید، ما صداهای زیادی را هم در پس‌زمینه می‌شنویم بیشتر از همه صدای حرکت آسانسور و گوینده‌ای که طبقه را اعلام می‌کند، صدای خش‌خش کیسه‌های غذا به همراه صدای واق‌واق سگ موقع پخش غذا، صدای زنگ خوردن تلفن حسن و گفتگو با فردی در پشت تلفن. در آرم استیشن برنامه موزیکی ملایم و تاحدی دلهره‌آور دارد، در بخشهایی از برنامه موسیقی با ضرباهنگ تند در پس‌زمینه شنیده می‌شود و همنیطور پخش موسیقی تقریباً حماسی و افتخاری پس‌ازاینکه وحید از موفقیتهای کاری خود می‌گوید. به لحاظ تدوین، برنامه بریده‌ای است از روایتهای تو در توی سه کارتن‌خواب بهبودیافته (وحید، حسن، محسن) البته با تمرکز بر روایت وحید، به همراه بخشهای تکمیلی برای توصیف بهتر شرایط. درواقع ترتیب بخشها به این صورت است: ۱- آرم استیشن ۲- بریده‌هایی از همه بخشهای برنامه ۳- گفتگوی مجری با وحید ٤- گفتگوی مجری با سید حسن ٥- گفتگوی مجری با وحید ٦- گفتگوی سه مرد در خیابان برای بردن فرد بی‌خانمان به کمپ ۷- گفتگوی مجری

و وحید ۸- گفتگوی مجری با محسن ۹- گفتگوی مجری و وحید ۱۰- صدای اکبر رجبی و معرفی مؤسسه طلوع ۱۱- خیابان و پخش غذا بین کارتن‌خوابها ۱۲- گفتگوی مجری و وحید ۱۳- پذیرش در سرای امید طلوع ۱٤- گفتگوی مجری و وحید ۱۵- موسیقی پایانی و معرفی مجری.

شخصیتهای اصلی در این برنامه عبارت است از مجری و سه کارتن‌خواب بهبودیافته شامل وحید (مدیرعامل) و سید حسن و آقا محسن (دو فردی که در شرکت وحید کار می‌کنند). این سه نفر روایت زندگی شخصی‌شان را بیان می‌کنند، در اینجا نیز ما با ابعاد مختلف زندگی این سه فرد از نحوه کارتن‌خواب شدن تا روابط خانوادگی و کاری آنها آشنا می‌شویم.

برنامه گفت‌وگوی اجتماعی

برنامه گفت‌وگوی اجتماعی یک برنامه گفتگومحور است که با دعوت از کارشناسان و مسئولان مختلف به مسائل و آسیبهای اجتماعی می‌پردازد. تمام یک ساعت این برنامه به گفتگوی مجری و مسئولان اختصاص دارد و بخش دیگری مانند پخش موسیقی و گزارش و پیامهای مردمی ندارد. فقط دو سه بار در میان گفتگوها آرم استیشن برنامه پخش می‌شود که یک موسیقی با ریتمی تند و هیجانی و صدای گوینده مرد است که آدرس رادیو گفتگو را برای شنیدن فایل صوتی برنامه اعلام می‌کند. دو قسمت این برنامه مربوط به کارتن‌خوابی است در برنامه ۲۱ آبان ۹۷ سید محمدرحیم فاضلی‌نژاد، مدیر بهزیستی شهرستان تهران و سید نجم‌الدین محمدی، مدیرعامل سازمان رفاه و خدمات و مشارکتهای اجتماعی شهرداری، به‌عنوان مهمان در استودیو حضور دارند و با سهیلا جلودارزاده، عضو کمیسیون اجتماعی مجلس، نیز به صورت تلفنی گفتگو می‌شود. در برنامه ۱۰ دی ۹۷ نیز عبدالعظیم رضایی، معاون سیاسی انتظامی فرمانداری تهران، علی صادقی، معاون حمایتهای

اجتماعی سازمان رفاه خدمات و مشارکتهای اجتماعی شهرداری، سرهنگ داوود عبدالمالکی، معاون هماهنگ‌کننده فرماندهی انتظامی غرب استان تهران و سمیه متقی، خبرنگار، به‌عنوان مهمان در استودیو حضور دارند. مجری در ابتدا سابقه‌ای از کارتن‌خوابی، مرگ کارتن‌خوابها در زمستان و آمارهای مربوط تعداد کارتن‌خوابها و مراکز خدماتی به آنها می‌گوید و سپس مهمانان را معرفی می‌کند.

محیط برنامه کاملاً رسمی و جدی است و مهمانان با آمادگی قبلی و بعضاً با در دست داشتن متن برای صحبت در برنامه شرکت کرده‌اند. رفتار و گفتار نیز کاملاً رسمی است، مهمانان هم در پاسخ به سؤال مجری صحبت می‌کنند و هم خارج از بحث آن چیزی که خودشان تمایل دارند شنیده شود را می‌گویند. مثلاً نجم‌الدین محمدی چهار بار اشاره می‌کند که اگر مردم بی‌خانمانی در سطح شهر می‌بینند به ۱۳۷ اعلام کنند و یا سرهنگ داوود عبدالمالکی که در برنامه از سوی مجری و دیگر مهمانان جناب سرهنگ خطاب می‌شود بیشتر از حرف زدن درباره کارتن‌خوابی به مسئولیتها و مسائل و مشکلات پلیس اشاره می‌کند. نقش قدرت در این گفتگو قابل‌توجه است، جناب سرهنگ با اینکه دیرتر از بقیه مهمانان به استودیو آمده، بیشتر از همه صحبت می‌کند حتی بدون اینکه نوبتش باشد، تن صدای بالاتری دارد و صحبتهای بقیه مهمانان را نقد می‌کند، همچنین با عذرخواهی کردن دیگر سازمانهای مسئول درزمینه بی‌خانمانی را نقد و مواخذه می‌کند که فعالیت مربوط به خودشان را به‌خوبی انجام نمی‌دهند.

برنامه افق روشن

برنامه افق روشن نیز یک برنامه گفتگومحور و ترکیبی است از گروه سلامت اجتماعی رادیو سلامت که به مسائل اجتماعی می‌پردازد و یکی از قسمتهای آن با موضوع کارتن‌خوابها، ساماندهی و نحوه کمک به آنها است. در ابتدای برنامه مجری مقدمه‌ای درباره کارتن‌خوابها

و وضعیت آنها می‌گوید، سپس کارشناس مهمان (فرانک ایمانی، رئیس گروه آسیب دیدگان اجتماعی سازمان بهزیستی کشور) که در استودیو حضور دارد را معرفی می‌کند و این کارشناس تا پایان برنامه حضور دارد و درباره علل کارتن‌خوابی، اقدامات بهزیستی و سؤالات مردم صحبت می‌کند. در بخش گزارش مردمی گزارشگر با یک زن و یک مرد درباره کارتن‌خوابها و اینکه چه‌کاری می‌توان برایشان انجام داد صحبت می‌کند. مجری همچنین پیامکهای مردمی را می‌خواند. بخش دیگری از برنامه گفتگوی تلفنی با مهندس قدیمی، مدیرعامل سازمان خدمات اجتماعی شهرداری تهران است. مجری در لابه‌لای برنامه مطالبی را به صورت خبر به نقل از دکتر خیرآبادی، مشاور وزیر رفاه و تأمین اجتماعی در امور حمایتی و نهادها و مؤسسات خیریه و غیردولتی، دکتر افشاری، جامعه‌شناس و پژوهشگر اجتماعی و دکتر فرید فدایی، روان‌پزشک می‌خواند. بخش دیگری از این برنامه با عنوان «دورنما» است که گزارشگر با محمد جواد جمالی نوبندگانی، دبیر اول کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی مصاحبه می‌کند. محیط اصلی برنامه در استودیو است، اما بخش گزارش مردمی در خیابان ضبط شده است و دورنما نیز به نظر می‌رسد بر اساس صداهای پس‌زمینه در صحن مجلس باشد. گفتگوها کاملاً رسمی است.

برای اینکه ابعاد موضوع بیشتر نمایان شود نظرات و دیدگاههای افراد مختلف شامل مسئولان نهادهای اجرایی، نهادهای قانون‌گذار، نهادهای دانشگاهی و مردم عادی مطرح می‌شود. موسیقی برنامه نسبتاً تند و هیجانی است البته در برنامه خیلی موسیقی پخش نمی‌شود و بیشتر به صورت پخش آرم استیشن در میان بخشهای مختلف است. گفتگوهای داخل استودیو در سکوت و گزارشها با صدای پس‌زمینه محیط است.

تفسیر برنامه‌های رادیویی

از نظر مؤلفه‌های انگ در برنامه‌هایی که کارتن‌خوابها در آن حضور دارند رفتار انحرافی

«اعتیاد» بیش از همه به‌عنوان «علامت» برای کارتن‌خوابی معرفی می‌شود. همه بهبودیافته‌ها از اعتیاد به‌عنوان آغاز راه کارتن‌خوابی یاد می‌کنند. مجری نیز اعتیاد و کارتن‌خوابی را در کنار هم قرار می‌دهد. چهره ظاهری، علامت دیگری است که به‌عنوان انگ کارتن‌خوابی مطرح می‌شود مثلاً وحید زمانی که می‌خواهد از ورودش به سرای امید طلوع و نحوه استقبال بگوید خودش را با «لباسای کثیف و ژولیده پولیده» توصیف می‌کند و یا در توضیح عملکرد آقای رجبی می‌گوید «میاد میاد خیلی معذرت می‌خوام خودمو مثال می‌زنما کثیفیها و آشغالها رو می‌زنه کنار، میزنه کنار، یه دونه رو درمیاره درستش می‌کنه» و یا در توصیف خوشحالی فردی که در شرکت او استخدام شده به سرووضع ظاهری او اشاره می‌کند «همین دیروز یه استخدام داشتیم رفت سلمونی آرایشگاه و ریشاش رو پروفسوری زد و یه دست لباس نو گرفت اصلاً روحیه و زندگیش و همه چی عوض شد ... اصلاً شاید این یه دست لباس یه جرقه‌ای باشه برای باز شدن یه مسیر زندگی». علاوه بر این علامتهای منفی، ما شاهد ویژگیهای مثبتی نیز هستیم که بیشتر به مهربانی و همدلی و محبت کردن به هم‌نوع در این افراد اشاره دارد. مثلاً آقای رجبی می‌گوید «من دلم می‌خواد بیشتر از اون چیزی که به طلوع بپردازیم به دل بزرگ این آدما بپردازیم» و از کارهای لادن و وحید مثال می‌زند. یا آقای داوری مهربانی بیش‌ازحد الناز را توصیف می‌کند. البته به نظر می‌رسد این ویژگی بیشتر به کارتن‌خوابهای بهبودیافته اشاره دارد.

بیشترین «برچسب» که شاهد آن هستیم «معتاد» است مثلاً الناز در بخشهایی از صحبتش اشاره می‌کند «ما یه نواقصی داریم ما معتادا که عین سایه باهامونه باید روشون کار کنیم ...». او حتی دخترش را که اعتیاد ندارد جدای از خودش می‌داند «دخترم هم که خداراشکر خداراشکر آدم عادیه سربراهه». یا وحید در معرفی خود می‌گوید «من وحید توفیقی هستم بهبودیافته مواد مخدر، دوباره زنده شده و مدیرعامل شرکت ...». شکل دیگری از برچسب و توصیف این گروه را نیز داریم. مثلاً آقای رجبی هنگامی‌که دارد از شروع فعالیتش می‌گوید،

کارتن‌خوابها را افرادی با «نگاه انسانی و نگاه قشنگ» که کسانی که به آنها کمک می‌کنند را «یه گوشه از خدا» می‌دانند توصیف می‌کند و یا محمد داوری عبارت «سینه‌سوخته» را در چندین جای صحبتش مورداستفاده قرار می‌دهد. «این سینه سوخته‌هایی که برای اینکه خونواده‌هاشون رو بیشتر از این آزار ندن اومدن تو خیابون، ما بهشون می‌گیم کارتن‌خواب». مجری نیز در تلاش است که حتی واژه کارتن‌خواب را نیز به کار نبرد «... هر سه شنبه بدون وقفه میرن سراغ مردم، حالا کدوم قشر مردم؟ اونهایی که سرپناهی ندارند، اونایی که به عبارتی ما بهشون می‌گیم کارتن‌خواب هستند. حالا درباره این عبارتها هم می‌خواهیم تو این یک ماه حرف بزنیم و عبارتهای قشنگ‌تری را براشون پیدا کنیم و ... چی کار کنیم که اصلاً آدمها را با این عبارتها صدا نزنیم؟»

مؤلفه «مسئولیت» که به علت کارتن‌خوابی می‌پردازد از سوی مجریان کمتر موردتوجه است. مجری دلیل کارتن‌خوابی چندان برایش اهمیت ندارد «حالا به هر دلیلی ... راهش کج شد» و زمانی که بهبودیافته‌ها روایت زندگی‌شان تا کارتن‌خواب شدن را می‌گویند مجری سؤالاتش را با تعجب زیاد و یا تحقیر و سرزنش و قضاوت نمی‌پرسد به صورت گزارشی و روایتی می‌پرسد به این صورت که خب بعدش چی شد. اما در اینکه خود کارتن‌خوابها مسئولیت را به گردن چه کسی می‌اندازند بیشتر از همه خانواده برجسته می‌شود؛ الناز که همسرش او را معتاد کرده و وحید که حس تنهایی در خانواده را دلیل رفتن به سمت اعتیاد می‌داند. محمد داوری نیز تک‌تک افراد جامعه را مسئول می‌داند «ما اگه روز اول الناز رو توی پارک می‌دیدیم یه کار براش می‌کردیم یقیناً جامعه ما امروز آن‌قدر تو پارکاش الناز نداشت». در آخر مستند اختیاریه نیز مجری می‌گوید «اختیار دست ماست تا چهره دلخواه خودمون رو در زندگی ترسیم کنیم».

درزمینه مدیریت انگ می‌توانیم بگوییم که کارتن‌خوابها برای گفتن قصه زندگی خود به این برنامه‌ها دعوت شده‌اند پس مدیریت انگ از طریق «خودافشایی» است یعنی خودشان را

کامل معرفی می‌کنند، مسائل و مشکلات، روابط خانوادگی و به‌طورکلی زندگی شخصی خود را می‌گویند. اما چیزی که از پس صحبتهای کارتن‌خوابها دیده می‌شود این است که آنها در دنیای واقعی کم‌وبیش از طریق «نقاب زدن» و تقسیم جهان به دودسته طلوعیها و غیرطلوعیها انگ را مدیریت می‌کنند. همه این افراد از طلوع به‌عنوان خانواده یاد می‌کنند طلوع برای آنها یک خانواده یا به‌نوعی شبکه حمایتی‌ای است که به آنها فرصت روابط دوستی، روابط خانوادگی و روابط کاری جدید می‌دهد و به نظر می‌رسد پی برده‌اند که در این راه خودشان باید از خودشان حمایت کنند. مثلاً الناز می‌گوید «به عمرم آدمهایی مثل طلوعیها با عشق من ندیدم یعنی اگه الآن بم بگن پشیمونی از معتاد شدنت من میگم نه پشیمون نیستم اگه معتاد نمی‌شدم با طلوع آشنا نمی‌شدم»، آقای داوری نیز می‌گوید «اونجا مثل خونه مادربزرگه ست یعنی همه اونایی که میرن، کرج‌ان، شهرهای دیگه هستن، رودهن‌ان دماوندن، ولی هفته‌ای یه روز میان اونجا برای دیدن، یعنی هر موقعی که خودشون میگن حالمون بد میشه میاییم اونجا همانطور که گفتین میان اونجا که یه مرهمی باشه برای درداشون». وحید نیز با افتخار می‌گوید که «الآن اعضای هیئت‌مدیره همین شرکت تقریباً ۷۰ درصدشون بهبودیافته ان. بهبودیافته از بیماری اعتیادن». یا حسن می‌گوید «یک سال و نیم دو ساله که دارم برای خودم کار می‌کنم و همکار هم دارم بچه‌های بهبودیافته عزیز سرا رو آوردم ... الگو از وحید گرفتم ...» وحید حتی رویاش را اینگونه تصور می‌کند «... یه طبقه اجتماعی جدید خلق کنیم مرفه ولی دردمند. مرفه دردکشیده که با این طبقه اجتماعی جدید کمک کنه این دیگه تو ایران آسیبی نباشه، دردی نباشه، معتادی نباشه، گرفتاری نباشه».

در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها به‌طورکلی تأکید زیادی بر روابط درون فردی و بین فردی است. بیشترین «انگ تجربه‌شده» که به آن اشاره می‌شود طرد شدن، تنهایی و عدم ارتباط است. مصادیقی از طرد شدن و تنهایی در صحبت آقای داوری که می‌گوید «یه دونه غذایی که ما پخش کردیم پل ارتباطی بود، پل ارتباطی قلبهامون بوده اونا فقط ما

رو قبول دارن ... اونا فقط این قلبی را که باورش کرده باور دارند...» مشخص است. آقای رجبی نیز اشاره می‌کند که «بیاییم ببینیم که یه دونه آدمی که ما قبلاً توی خیابون با یه نگاه شاید تحقیرآمیز، البته تو ایرانیها نیست اینا، اینو نگاه می‌کرده امروز این آدم خودش شده دست‌گیر، خودش شده ناجی»، یا در برنامه دیگری می‌گوید «وقتی‌که فرد خودش تنها میشه معتاد میشه، وقتی‌که فرد اجتماع تنهاش می‌ذاره فکر می‌کنه که خداوند هم تنهاش گذاشته و میشه کارتن‌خواب». وحید نیز اشاره می‌کند که «اصلاً تو کاخ باشی یا نمی‌دونم زیر پل باشی هیچ فرقی نمی‌کنه اون حس تنهایی تنها چیزی هم هستش که اول از خانواده نشات می‌گیره دیگه».

همچنین اشاره این افراد به بغل شدن بیانگر حس تنهایی‌ای است که تجربه کرده‌اند مثلاً وحید می‌گوید «ولی بغل شدم بغلم کردن، شاید همونجا من از تنهایی در اومدم، همون لحظه شاید از تنهایی در اومدم، یکی که من اصلاً نمی‌شناختمش بغلم کرد» یا الناز می‌گوید «اولین کسی که بچه منو بغل گرفت محبت کرد» آقای داوری بود. در انگ تجربه‌شده، ناکارآمدی کمپهای اجباری نیز مطرح می‌شود مثلاً حسن می‌گوید «ببین من خیلی پاک شده بودم قبلشا اون همه زندان و نمی‌دونم کمپ اجباری و اینور و همه جور گرفتاری که شما فکرش نکنید سر من اومده ولی چون هدف نداشتم من، کسی بودم که توی کمپ زندگیم رو باخته بودم دیگه مغازه خونه ماشین همه چیم رفته بود» و یا در گفتگوی با فرد کارتن‌خواب که می‌خواهند از او دعوت کنند ترک کند او می‌گوید «من نوعی برم تو کمپ پدرم اونجا دربیاد بعد یک ماه دو ماه بیام خب؟ بعد بیام مستقیم تو این محیط بیام نه کاری داشته باشم نه کسی رو چه فایده‌ای داره آخه برادر من؟».

کتک خوردن و ناسزا شنیدن هم از دیگر انگهای تجربه شده است که به آن اشاره می‌کنند مثلاً الناز می‌گوید «۱۵ سال سختی، ۱۵ سال بی‌احترامی، حرف شنیدن از فامیل، تحقیر شدن، کتک خوردن همه‌چیز بودش» و حتی زمانی که تصمیم به ترک می‌گیرد به دلیل خستگی از

این وضعیت است «از حرفهای مردم خسته شده بودم، از حرف زدنا، فحشهایی که شنیده بودم، از تحقیر شدنا، واقعاً خسته شده بودم، خیلی خسته».

«انگ درونی‌شده» به همراه «انگ هنجاری» است و بیشتر به صورت شرمساری و احساس گناه و مسئولیت در قبال مادر و فرزند است. مانند شرمسار بودن وحید در مقابل مادرش وقتی مجری از او می‌پرسد «خب اون موقعها مادر چی کشیدن؟» وحید می‌گوید «تموم شد دیگه، مادر تموم شد. مادر رو تمومش کردیم. خیلی اذیت شدن دیگه». یا احساس گناه و مسئولیتی که الناز در قبال فرزندش دارد چه فرزندی که به‌واسطه اعتیاد او و همسرش معتاد شده است «وقتی‌که فهمیدم خیلی داغون شدم ولی چیزی بودش که وقتی خودم می‌کردم نمی‌تونستم بگم بچه نکن» و چه فرزند کوچکش که نتوانسته به‌خوبی به او رسیدگی کند «دیگه کارتن‌خواب پارک شده بودیم ... پسر کوچیکم به دنیا اومده بود اون موقع مثلاً ٤ سالش ایناش بود، گفت اگه بیای اینجا بخوابی شب بچه رو بهزیستی میگیره، بارونم میومدش زیاد، بعد من نرفتم اونجا بخوابم، گفتم نه! نمیام، بچه‌م رو بهزیستی بگیره، رفتم تو پارک موندم سه روز زیر بارون بچه تب کرد و لباساش کلاً خیس خالی بود». یا محسن که ۹ سال از فرزندش خبر ندارد و حتی الآن هم دوست ندارد به سراغ فرزندش برود چون نمی‌تواند خواسته‌های فرزندش را محقق کند «پای برگشت دیگه نداشتم. ترجیح دادم بمونم تا یه روز آفتابی بشه هوا بهتر شه ... فرزند من ۵ سالش بود پسرم الآن یه نوجوون ١٤ ساله است با هزار و یک خواسته و هزار و یک سؤال، ترجیح میدم که از نظر مالی قوی‌تر بشم ... حداقل بتونم دوتا خواسته پسرم رو برآورده کنم».

از دیگر موارد انگ هنجاری دعوا، متارکه و قطع ارتباط با خانواده است. الناز، محسن، حسن هر سه از متارکه کردن می‌گویند. یا وحید از مسائلی که در موقع خواستگاری داشته «خانواده‌شون از این‌ور و اون‌ور می‌شنیدن این قاتله، بابا این معتاده، بابا این کارتن‌خوابه».

در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان، «اعتیاد» به‌عنوان «علامت» کارتن‌خوابی

بسیار مورد تأکید است؛ به‌گونه‌ای که در دو قسمت برنامه گفت‌وگوی اجتماعی به‌رغم آنکه برنامه درباره کارتن‌خوابی است اما بیشتر در مورد اعتیاد صحبت می‌شود. مثلاً محمدی می‌گوید «اکثر اینها بیش از ۸۵ درصد اینها اعتیاد دارند، اعتیاد شدید دارند» و یا فاضلی‌نژاد می‌گوید «بالغ‌بر ۹۵ درصد افراد بی‌خانمان ... دچار اعتیاد هستند». حتی مجری نیز در توصیف وضعیت بی‌خانمانها به مرگ آنها در اثر «مصرف بیش‌ازاندازه مواد مخدر» اشاره می‌کند. عبدالمالکی نیز در بخشی از صحبتش کارتن‌خوابی را با اعتیاد نشان می‌دهد «... معتاد حالا اول تفننیه، بعد کم خطره، بعد خودخطره و نهایتاً کارتن‌خواب میشه».

به دنبال انگ اعتیاد، علامتهای دیگری که برای کارتن‌خوابی به کار می‌رود عبارت است از کسانی که مدارک هویتی ندارند مثلاً رضایی اشاره می‌کند که «خیلی از افرادی که حتی به این گرمخونه‌ها مراجعه می‌کنن اوراق هویتی اصلاً ندارن که اونا رو شناسایی کنن»؛ کسانی که از سوی خانواده طرد شده‌اند به‌عنوان نمونه در صحبت قدیمی «اینا هیچ‌کس رو جز خدا ندارن اگر هم خانواده‌ای دارن خود خانم ایمانی می‌دونن تحت هیچ عنوان حاضر نیستن اینها رو بپذیرن»؛ کسانی که کثیف هستند و استحمام نمی‌کنند، علامتی است که هم در نظرات مسئولان مطرح می‌شود و هم در پیامهای مردمی، مثلاً در پاسخ به مجری که «خب از کجا متوجه می‌شید که اینا بی‌خانمانند؟ ... یعنی از شکل و قیافه شون می‌فهمن؟» محمدی می‌گوید «... لباسشون مندرس هست، پریشان هستند، در گوشه خیابان در حال به‌هرحال خواب هستند، بی‌حال هستند» و یا مجری می‌گوید «خانم ایمانی شنوندگان زیادی پیامک ارسال کردن و بیشتر محتوای پیامکشون اینه که چرا به نظافت این افراد کمک نمیشه؟ چرا درواقع روزهای خاصی رو معین نمی‌کنن برای استحمامشون؟». البته مسئولان شهرداری سعی می‌کنند کارتن‌خوابی را یک سبک زندگی معرفی کنند مثلاً صادقی می‌گوید «... یه سبک زندگی رو بالاخره به این روش برگزیده که با لباس ژولیده با حالت ژولیده و ... زیرش کارتن و سقفش آسمانه دیگه ...»؛ جرم و بزه و به‌ویژه سرقت به‌عنوان علامت

دیگری است که برای کارتن‌خوابها به کار می‌رود مثلاً مجری می‌گوید «... به‌هرحال همه ما می‌دونیم که کارتن‌خواب ممکنه یک فرد معتادی باشه که برای تأمین اون مواد مخدر خودش دست به سرقت بزنه»؛ بیماری روانی و معلولیت و سالمندی، نیز به‌عنوان مشخصه‌ای برای کارتن‌خوابی مطرح می‌شوند. مثلاً ایمانی در بخشی از صحبتش درباره علل کارتن‌خوابی بیان می‌کند «... به‌هرحال یکسری ممکنه که انتخابهایی که افراد تو زندگی شون انجام میدن اونها رو به این سمت بکشونه و یا یکسری نواقص یا محرومیتها که از ابتدا باهاش روبرو بودن ... مثل عقب‌ماندگیهای ذهنی، یا بعضی از بیماریها یا به قول شما معلولین، ... یا پا به سن بذارن»؛ از شهرستان به تهران آمدن نیز علامت دیگری است که برای تشخیص کارتن‌خوابها به کار می‌رود به طور مثال عبدالمالکی می‌گوید «... اصلی‌ترین موضوع کارتن‌خوابهای ما همونان اصلاً هیچ فاقد هویت، فاقد سرپناه، فاقد خانواده، مثلاً طرف از شمال شرقی کشور یا جنوب غربی شرقی کشور بلند شده اومده اینجا» و همینطور قدیمی در صحبت خود می‌گوید «... بالاخره به هوای کار بهتر به هوای معیشت بهتر به هوای زندگی بهتر خیلیها مهاجرت می‌کنن و چون نمی‌تونن در مرکز شهر سکونت پیدا کنن حاشیه‌نشین می‌شن».

علامتهای مختلفی که برای کارتن‌خوابها به کار می‌رود، «برچسب» های مختلف را نیز برای این گروه به همراه دارد، هرچند که به نظر می‌رسد مسئولان با ترس و تردید حرف می‌زنند که از صحبتهایشان سوءبرداشت نشود. همانطور که اعتیاد به‌عنوان علامت است، برچسب معتاد و به‌ویژه معتاد متجاهر برای این گروه به کار می‌رود. مجرم بودن نیز برچسب دیگری است که با کارتن‌خوابی همراه می‌شود. معضل و آسیب و مزاحم بودن برچسب دیگری برای این گروه است مثلاً سؤال برنامه این است که «آیا شما کارتن‌خوابها را یک مزاحم در شهر می‌دونید یا اینکه افرادی هستند که باید از اونها حمایت بیشتری داشته باشیم؟». همچنین برچسب شهرستانی بودن برای افراد کارتن‌خواب مورد تأکید قرار می‌گیرد؛ مثلاً محمدی می‌گوید «بعضی از افرادی که احتمالاً از شهرستان اومدن جایی رو ندارن ... و

هستند افرادی که احتمالاً اومدن برای کار در تهران ولی کاری پیدا نکردن شبانه از امکانات ما استفاده می‌کنن» و یا فاضلی‌نژاد اشاره می‌کند «کارتن‌خوابهای ساکن در شهر تهران به استناد آمار و ارقامی که ما داریم، ویژه شهر تهران صرف نیست از سراسر استانهای کشور درواقع این مقوله هست که البته لازمه من اینجا توضیح بدم که طرحی را ما آماده کردیم که ان‌شاءالله با مشارکت همه استانها این مقوله فراهم بشه بعد از شناسایی و به تعبیری جذب افراد کارتن‌خواب ما اینها را به استانها ان‌شاءالله منتقل بشن».

در کنار برچسبهای منفی برای کارتن‌خوابها، سعی می‌کنند نگاه مثبت نیز داشته باشند مثلاً جمالی نوبندگانی می‌گوید «اینا هم بالاخره انسانن، ممکنه در یک برهه‌ای از عمرشون یک اشتباهی مرتکب شدن و ... به‌عنوان کسانی که آفریده خداوند هستند ما بایستی که ... اینا رو کمک کنیم» و یا عبدالمالکی در بخشی از صحبت خود می‌گوید «همون معتادی که کف خیابونه، یه روزی یه انسان والایی بوده این، ما داشتیم توی اینا پزشک داشتیم توی اینا افراد والا داشتیم هم از نظر به‌قول‌معروف ثروت هم از نظر مقام مسئولیت ...» و همچنین به امکان بازگشت این افراد به زندگی و جامعه اشاره می‌کند «بعضیها اعتیاد داشتن اما امروز داریم می‌بینیم اینا سیگار هم مصرف نمی‌کنن» محمدی نیز در جواب مجری که واژه جمع‌آوری کردن کارتن‌خوابها را مطرح می‌کند با لحنی عصبانی می‌گوید «نه ببخشید! جمع‌آوری نه! استفاده نکنیم. اینها را ما شناسایی می‌کنیم، انتقال می‌دیم، انسان هستند اینا را انتقال می‌دیم به مراکز سامان‌سراهامون».

در مؤلفه «مسئولیت» عوامل مختلف فردی، اجتماعی و ساختاری مطرح می‌شود و البته همانطور که پیشتر گفته شد کارتن‌خوابی به میزان زیادی با اعتیاد برابر می‌شود و ازاین‌روست که در بحث مسئولیت نیز تمرکز بیشتر روی اعتیاد است تا کارتن‌خوابی. در اشاره به عوامل ساختاری به طور مثال مجری می‌گوید «ارگانهای دولتی به فکر برنامه‌ریزی برای بی‌خانمانها نباشند ... شنیدن اخبار مرگ بی‌خانمانها عجیب نیست» یا فاضلی‌نژاد اشاره می‌کند که «ما

فرد معتاد را درواقع و علت ابتلایش به اعتیاد را معلول کارکردهای غلط لایه‌های مختلف جامعه می‌دونیم و همین‌طور برنامه‌ریزی برنامه‌ریزان. ... قطع به یقین در حاکمیت بالاخره مردم حاکمیت را مسئول و متولی وضعیت خودشون می‌دونن»؛ در عوامل فردی مطرح شده مثلاً محمدی می‌گوید «ببینید بی‌خانمانی یک سبک زندگی است و البته اجباری و این ناشی از یک سری اتفاقاته که برای افراد میفته، ... صرفاً موضوع فقر نیست یعنی ناشی از فقر مادی فقط نیست ... فقر ناشی از اعتیاد، فقر ناشی از احتمالاً مشکلات روانی و احتمالاً جسمی که خیلی کم»؛ عوامل کلان مثل توسعه، شهرنشینی و صنعت مواد مخدر نیز از سوی مطلعان و متخصصان مطرح می‌شود. مثلاً فاضلی‌نژاد می‌گوید «در فضای امروز متناسب با مرحله گذار یعنی تبدیل زندگی سنتی به زندگی صنعتی در جوامع ما ناچاراً شاهد ظهور و بروز آسیبهای اجتماعی در کنار رفاه، آسایش، ترقی و تعالی که نظام تکنولوژی و عصر مدرنیته برای بشر داره ما باید شاهد این آسیبها هم باشیم، ازجمله مقوله کارتن‌خوابی و بی‌خانمانی» و یا جلودارزاده می‌گوید «کلاً شما می‌دونین که مواد مخدر یه صنعته و دومین صنعت پول آوره به‌اصطلاح دنیاست، اول اسلحه هست بعد هم مواد مخدره. ... سیستم توزیع موارد مخدر و صنعتش مثل یک سیستم زنده است».

مؤلفه «خطر» یکی از بارزترین مؤلفه‌های انگ در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان است. این سؤال که کارتن‌خوابها چه آسیب و خطری برای جامعه دارند به اشکال مختلف هم از مردم و هم از مسئولان پرسیده می‌شود به طور مثال «چه مسائلی رو شما به خاطر وجود کارتن‌خوابها در سطح شهر دارید می‌بینید و دل‌نگران هستید که اگر این مشکلات رفع نشه ممکنه که مشکلات دیگه‌ای رو برای سایر شهروندان به وجود بیارن». در پاسخ به این سوالها هم نگرانی برای خود این افراد مطرح می‌شود مثلاً محمدی می‌گوید «... ما باید نگران آسیب دیدن خود اینها باشیم ...» و یا جلودارزاده می‌گوید «من در درجه اول اینو به‌عنوان آسیبی برای بخشی از هموطنان‌مون نگاه می‌کنم بهش...». اما بیشتر از نگرانی برای خود کارتن‌خوابها

خطرات و آسیبهایی که برای بقیه افراد جامعه دارند مورد تأکید قرار می‌گیرد، مثلاً فاضلی‌نژاد آسیب و خطر حضور کارتن‌خوابها در جامعه را «تلقین حس بدبینی و ناامیدی به جامعه ... ایجاد فضای مشخص و واضحی برای ارتکاب انواع جرم و جنایت، یعنی افراد کارتن‌خواب خودشون را برای ایجاد هر نوع جرم و جنایتی درواقع مجاز می‌دونن و این درواقع کمک می‌کنه به سلب امنیت اجتماعی و سلامت اجتماعی آحاد جامعه. اشاعه فساد و فحشا ... سبک و سیاق مصرف اعتیاد اونها و سوءمصرف مواد توسط اینها باعث انتقال درواقع انواع بیماریهای خاص بیماریهای واگیر مثل اچ.آی.وی، هپاتیت و مواردی ازاین‌دست، ... ترویج تکدی‌گری» و یا محمدی اشاره می‌کند «... به‌هرحال برای سلامت روانی جامعه حضور اینها در سطح شهر مناسب نیست، خودش به‌هرحال یک ناهنجاری هست و ... اینا ممکنه بعضی از بزهکاریهایی رو که در سطح شهر اتفاق میفته ممکنه به حساب مرتکب بشن که برای امنیت اجتماعی جامعه خوب نیست، بحث اینا مصرف رو دارند، بحث احتمالاً رفتارهای پرخطر رو دارند که توسعه بیماریهای واگیردار مثل ایدز و هپاتیت و گاهی به دلیل نقص ایمنی سل رو در اینها ما ممکنه ببینیم».

جلودارزاده نیز اشاره می‌کند که «... برای کشور هم اثرات سوءش کاملاً مشخصه، ... ممکنه که دیگران رو تهدید کنه، ... و این بالاخره رو روح جامعه اثر می‌گذاره» و جمالی نوبندگانی نیز خطرات کارتن‌خوابها را به این صورت مطرح می‌کند «متأسفانه تعداد داره زیاد میشه اینا از سرما بعضاً مشکلاتی دارن که بخصوص در مراکزی مثل میدان شوش میدان قیام خیابان مولوی اینجاها که من دیدم خیلی هم تعدادشون زیاد شده و معضلات دیگری هم هستند که بچه‌های ناخواسته به وجود میان یا بچه‌های بی‌شناسنامه به وجود میان، بچه‌های بیمار به دنیا میان و این بچه‌ها بعداً هم مورد سوءاستفاده‌های متعدد قرار می‌گیرن». این نگاه حتی در پیامهای مردمی نیز وجود دارد «بالاخره بحث کارتن‌خوابها خب باعث جرمهای دیگه‌ای میشه، کسی که بهش رسیدگی نشه وضعیتش همین‌جوری ادامه پیدا بکنه می‌تونه

باعث اتفاقات بدی بشه به‌غیراز اینکه خودشون براشون مشکل پیش میاد برای بقیه مردم هم دچار اشکال می‌کنن».

آنچه از گفتگوها در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان مشخص است در مورد کارتن‌خوابی مدیریت انگ به دو شکل اتفاق می‌افتد یکی به صورت «پنهان‌سازی» که در عباراتی مانند از بین بردن، حذف کردن، کاهش، ساماندهی، جمع‌آوری، انتقال، غربال‌گری و طرحهای ضربتی و اقدامهای ویژه مشخص می‌شود. شکل دیگر مدیریت انگ، «جابه‌جایی» است به این صورت که کارتن‌خوابی با ویژگیهای دیگری مانند شهرستانی بودن، معتاد متجاهر، متکدی و مجرم بودن و به‌طورکلی گروه بزرگ‌تری از افراد دارای آسیب اجتماعی تداخل پیدا می‌کند. مصادیقی از پنهان‌سازی در راهکار عبدالمالکی که می‌گوید «آقا ما ظرف ۲٤ ساعت تمام پلشتیهای جامعه رو جمع می‌کنیم خب مکان بهمون بدن ما اینا رو بریزیم توشون ... من انتظار دارم خواهش دارم دستگاهها و سازمانها ماده ۱۵ و ۱٦ رو اضافه کنن، فکر گرمخونه کمتر باشیم به فکر محل ماده ۱۵ و ۱٦ باشیم» و یا خبری که مجری می‌خواند «... خبرها حاکی از اینه که مجلس شورای اسلامی طرحی رو اعلام وصول کرده که بر اساس اون دولت باید ظرف مدت ۳ ماه از تصویب طرح برای جمع‌آوری و ساماندهی کامل بی‌خانمانها و خیابان‌خوابها که متکدیان، معتادان، کودکان آسیب‌پذیر، بیماران روانی و غیرروانی بزرگسالانِ ناتوان و دختران فراری رو شامل میشه اقدام اساسی رو انجام بده. گویا قرار بر این شده که مشکل کارتن‌خوابها و خیابان‌خوابها با اقدام جمعی محو بشه و چهره شهر به‌گونه‌ای زیباتر بشه» و یا مخاطبی که در پاسخ گزارشگر می‌گوید «باید از یه جایی جلوش گرفته بشه، ما باید ریشه رو پیدا کنیم از ریشه درست کنیم. ... بالاخره من منکر ساماندهی نیستم ولی من میگم اینا رو ما جمع کنیم یه جا حداقل یه کاری برای اینا درست کنیم یه مکانی درست کنن یه کاری کنن که اینا بتونن دوباره به زندگی برگردن» مشخص

است. در مورد جابه‌جایی نیز به طور مثال متقی در اشاره به قانون ساماندهی افراد بی‌خانمان به گروههای مختلفی مانند «افراد معلول و ناتوان، بی‌سرپرستِ مجهول‌الهویه، درراه‌مانده، گمشده، متواری و افراد نیازمند غیرحرفه‌ای، متکدیان، ولگردان حرفه‌ای» اشاره می‌کند و صادقی در پایان و تکمیل صحبتش می‌گوید «... موتور آسیبهای اجتماعی هیچگاه از کار نمیفته، تولید افرادی که درواقع دارن بیکار میشن یا برای کار به شهر مراجعه می‌کنن در قالب کارگران ساختمانی وسیع بخصوص در فصل زمستان که زراعت تموم میشه، فصول کارگری در شهرستان تموم میشه و برای ادامه امرارمعاش و ادامه حیات و کار مراجعه می‌کنن به شهر بخصوص در تهران به‌عنوان پایتخت این حجم کارتن‌خوابی افزایش پیدا می‌کنه».

در کنار این دو شکل از مدیریت انگ مواردی مانند ادغام کردن کارتن‌خوابها در متن جامعه و نحوه رفتار مردم برای کمک به کارتن‌خوابها نیز مطرح می‌شود. ایمانی در صحبتهای خود و در نقد نکاتی که قدیمی مطرح می‌کند می‌گوید «ما معتقدیم که ایزوله کردن این افراد از جامعه بزرگ‌ترین مسئله اینها هستش ... سیاست ما در سازمان بهزیستی ادغام گروههای رانده‌شده تو متن جامعه است یعنی ما به‌هیچ‌عنوان با این موافق نیستیم که مثلاً یه محله‌ای مخصوص افراد کارتن‌خواب درست بشه» او همچنین به نحوه درست رفتار مردم و کارهایی که نباید انجام دهند می‌پردازد «باید مواظب باشیم که برخوردمون عاری از توهین و تحقیر و طرد با این گروه از افراد باشه و دوما خیلی مهمه که با ترحم هم با اینها برخورد ... و اگر هم میخوان حمایتی داشته باشن حتماً از کانال یک مؤسسه خیریه یا یک مؤسسه حمایتی‌ای که میتونه خدمات بلندمدت و مستمری را از اینها داشته باشه کانالیزه بکنن».

به لحاظ انواع انگ، نکته قابل‌توجه این است که متخصصان و مطلعان تلاش می‌کنند که «انگ تجربه‌شده» کارتن‌خوابها از سوی نهادهای متولی را به شکل مثبتی ارائه کنند مثلاً در پاسخ به مجری در مورد گروههای ۱۳۷ که بی‌خانمانها را انتقال می‌دهند «خب بعضیها

فکر می‌کنن که مورد شماتت ممکنه قرار بگیرن توسط اکیپ شما» محمدی می‌گوید «این رو شما بگید خیالشون راحت باشه، نه الآن به دلیل رفتارهای خیلی مناسب استحمام، لباس خوب، لباس تازه، بعد تغذیه اونها در طول روز و بعد محل خواب مناسب تمیز گرم و رفتار مددکارانی که در مجموعه هست الآن دیگه اون نگاه وجود نداره، خیلی جذب شدن و همکاری خوبی می‌کنن فقط بعضی مواقع اینها به دلیل اون بحث اعتیادشون ممکنه حال اومدن رو نداشته باشن و از دید ما مخفی باشن» و صادقی نیز اشاره می‌کند که «شهرداری تهران در گرمخانه‌ها پذیرای خدمتگزاری به افراد کارتن‌خواب بوده» و عبدالمالکی نیز بیان می‌کند که «نوکر مردمیم پلیس در خدمت مردمه، ... واقعاً بر اساس تعالی رفتار داریم کار می‌کنیم اینو میخوام عرض کنم که امروز رویکرد پلیس یک رویکرد نرمه. امروز ما با مردم یه حالت آشتی داریم این نیست که مقابل مردم باشیم ... این نیست که امروز به مردم بیاییم امرونهی کنیم آقا باید از اینور بری باید از اونور بری نه» و مجری نیز اشاره می‌کند که رفتار مردم با کارتن‌خوابها خوب است «این روزها کارتن‌خوابها دیگه مورد بی‌توجهی و بی‌مهری نیستند، شهروندان آستینها رو بالا زدند و با تجلی مهربانی در شهر به کارتن‌خوابها کمک می‌کنند». در انواع انگ ما شاهد «انگ نیابتی» اعتیاد و معتاد متجاهر و بی‌هویتی و بیماری نیز هستیم که مصادیق آنها پیش‌تر گفته شد. به «انگ رسانه‌ای» اشاره‌ای نمی‌شود فقط نقش رسانه‌ها برای اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی مطرح می‌شود.

بحث

ما در این پژوهش با تحلیل برنامه‌های رادیویی مرتبط با کارتن‌خوابی، وضعیت انگ را در این برنامه‌ها با تفکیک برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها و برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان بررسی کردیم. گفتگوهای مطلعان و متخصصان متمرکز است بر آمارها، خدمات سازمانهای دولتی، دلایل کارتن‌خوابی، مشکلاتی که کارتن‌خوابها برای جامعه ایجاد می‌کنند،

مشکلات سازمانها برای ارائه خدمات به کارتن‌خوابها و قوانین و آیین‌نامه‌ها و دستورالعملهای موجود. گفتگوهای کارتن‌خوابها عمدتاً به روایت زندگی‌شان و چگونگی کارتن‌خواب شدن و بهبود یافتن مربوط است.

در خصوص مؤلفه‌های انگ هم در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها و هم در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان اعتیاد و چهره ظاهری نامناسب به‌عنوان «علامت» و معتاد به‌عنوان «برچسب» کارتن‌خوابی برجسته می‌شود. در کنار این اشتراک، تفاوت در این است که در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها تصویر مثبت مهربانی و عطوفت و دل بزرگ داشتن از کارتن‌خوابها ارائه می‌دهند، درحالی‌که در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان ویژگیهای منفی مانند شهرستانی بودن، مجرم بودن و معضل جامعه برجسته می‌شود. البته به کار بردن برچسب مثبت برای کارتن‌خوابها به‌گونه‌ای است که در تضاد با «شیطانی دیدن» انحراف (کیموتو، ۲۰۱۸) شاهد «خدایی دیدن» کارتن‌خوابی هستیم واژه خدا بیش از ٦٠ بار در قسمت اول برنامه قرار آسمانی گفته می‌شود و در برنامه‌های دیگر نیز به همین ترتیب، عبارتهایی مانند «نظر کرده خدا»، «... کارتن‌خواب ... یه بخشی از وجود خداست» مطرح می‌شود. البته پخش برنامه در ماه رمضان و در ساعات افطار نیز بر این بازتاب تأثیر می‌گذارد.

در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها برای «مسئولیت» کارتن‌خوابی عامل فردی مطرح می‌شود و بیشتر ترکیبی از نقش خودشان و فرد دیگری مثل همسری که او را معتاد کرده، صاحبکاری که اخراجش کرده، خانواده‌ای که او را تنها گذاشته است و یا تک‌تک افرادی که برای کارتن‌خوابها کاری نکرده‌اند است. اما در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان ترکیبی از عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و ساختاری مطرح می‌شود. نکته برجسته دیگر درزمینه مؤلفه‌های انگ این است که در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها انگ «خطر» و اینکه کارتن‌خوابها می‌توانند خطر و تهدیدی برای جامعه باشند اصلاً مطرح نیست؛ درحالی‌که

انگ خطر در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان بسیار برجسته است و انواع مختلفی از آسیبها شامل جرم و جنایت و سرقت و گسترش اعتیاد و بیماری و فرزندان بی‌هویت و تخریب روحیه جامعه به این گروه نسبت داده می‌شود و حتی تأکید بر آمارهای کارتن‌خوابی بیشتر در برجسته کردن خطرات نقش دارد.

مدیریت انگ در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها نشان می‌دهد که آنها از طریق «خودافشایی» و «نقاب زدن» (تقسیم جهان به دودسته طلوعیها و غیرطلوعیها) روابط خودشان در جامعه را کنترل می‌کنند؛ درحالی‌که مدیریت انگ برای افراد عادی که در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان بازتاب می‌یابد بیانگر دو شیوه «پنهان‌سازی» و «جابه‌جایی» برای مدیریت انگ است.

از منظر انواع انگ در برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها «انگ تجربه‌شده» طرد شدن، تنهایی و عدم ارتباط را مطرح می‌کنند و همینطور «انگ درونی‌شده» به همراه «انگ هنجاری» به صورت شرمساری و احساس گناه و مسئولیت در قبال مادر و فرزند. در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان سعی می‌کنند تصویر منفی‌ای که درزمینه «انگ تجربه شده» برای کارتن‌خوابها وجود دارد را بهبود ببخشند و روابط سازمانها با افراد کارتن‌خواب را خوب نشان دهند. «انگ نیابتی» اعتیاد، بی‌هویتی و بیماری نیز در برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان بارز است.

با وجودی که برنامه‌های مرتبط با کارتن‌خوابی و به‌ویژه برنامه‌های با حضور مطلعان و متخصصان معمولاً محدود به ماههای سرد سال است و برنامه‌های با حضور کارتن‌خوابها نیز در مناسبتهایی نظیر ماه رمضان پخش می‌شود و در طول سال مسئله کارتن‌خوابی کمتر مطرح می‌شود اما همین اندازه از بازتاب رسانه‌ای در ارائه تصویری مطلوب از کارتن‌خوابی کمک می‌کند. همچنین به‌رغم آنکه در برنامه‌های رادیویی چه با حضور کارتن‌خوابها و چه با حضور مطلعان و متخصصان، مسائل و مشکلات کارتن‌خوابی زیاد مطرح نمی‌شود و بیشتر

مسئله اعتیاد برجسته می‌شود و مسائل مرتبط با فقر و شکل سکونت موردتوجه نیست اما فضایی فراهم می‌شود که کارتن‌خوابها از تجربه‌های شخصی خود بگویند و سازمانها نیز خدماتشان را معرفی کنند و خدمات یکدیگر را موردنقد و ارزیابی قرار دهند.

تفاوتها و شباهتهایی که در این گفتگوها به چشم می‌خورد کمک می‌کند به کمرنگ‌تر شدن برخی انگها و شناخت بیشتر افراد از یکدیگر. به طور مثال در مقوله درمان و ارائه راهکار، در روایتهای کارتن‌خوابها بحث درمان از طریق عشق و محبت و بغل کردن مطرح می‌شود؛ اما متخصصان از دارودرمانی و متادون درمانی صحبت می‌کنند. بااین‌حال هر دو تأکید بر داوطلبانه بودن و خودمعرف بودن دارند هرچند که ضوابط قانونی به مسئولان اجازه می‌دهد که روشهای اجباری را به کار ببرند.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان: همه نویسندگان در تولید تحقیق مشارکت داشتند.

منابع مالی: مطالعه حاضر هیچ حامی مالی ندارد.

تعارض منافع: نویسندگان هیچ بحثی بر سر منافع خود را ابراز نکردند.

اخلاق پژوهش: در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

- Aghaei, S. S. (2019). Recognition of the Components of the Social Base and Its Relation with the Tendency to the Homelessness in Tehran [orginal]. ***Social Welfare***, 19(73), 97-135. (in Persian)

- Akaberi, A., SeyyedAlinaghi, S., Rahmani, R., Rahmani, S., Mahmoudi Farahani, M., & Hosseini, S. (2011). Frequency of Risk Factors of HIV and Hepatitis Infections among the Homeless in Tehran, Iran (2005-2007). ***Journal of Sabzevar University of Medical Sciences***, 18(4), 296-301. (in Persian)

- Aliverdinia, A. (2011). ***Sociology of homelessness***. Tehran: Jameeshenasan. (in Persian)

- Bourdieu, P. (2011). ***About television and the dominance of journalism.*** Tehran: Farhangejavid. (in Persian)

- Danesh, P., Abdollahian, H., Zahedi Mazandarani, M. J., & Tavakoli Khomeini, A. (2022). The Experience of Homeless Women on TV. ***Quarterly Journal of Communication Research***,28(108), 9-37. (in Persian)

- Dayyari, M., Ghaffari, G., & Kermani, M. (2020). Homelessness:from the inevitable struggle for survival to the Social Reorganisation. ***Journal of Community Development (Rural and Urban Communities),*** 12(1), 127-152. (in Persian)

- Dayyari, M., & Kermani, M. (2020). Sociological Study of Sexual Abnormalities in Homeless Hangouts in Tehran and Mashhad. ***Quarterly of Social Studies and Research in Iran***, 9(1), 27-55.

- Deh Soufiyani, A. & Mahmoodi, B. (2020). The Life of subaltern group on Instagram. ***Quarterly Journal of New Media Studies***, 6(23), 189-226. (in Persian)

- Dijker, A. J., & Koomen, W. (2007). ***Stigmatization, tolerance and repair: An integrative psychological analysis of responses to deviance***. Cambridge University Press.

- Dutta, M. J., & Zapata, D. B. (2018). ***Communicating for social change: meaning, power, and resistance***. Springer.

- Fathi, M., Rezai, H., & Mirzaee, S. (2020). Explaining the Unwillingness of the Homeless to Use Municipal Homeless Shelters in Tehran City, Iran: A Qualitative Study. ***Journal of Qualitative Research in Health Sciences***, 7(3), 279-287. (in Persian)

- Ghaderi, S. Akbari, A. (2016). ***Homelessness***. Tehran: Arvan. (in Persian)

- Goffman, E. (2007). ***Stigma: Notes on the management of spoiled identity (M. Kianpour, Trans***.). Tehran: Markaz. (in Persian)
- javadi, M., & Pilevari, A. (2017). Reflections of Homeless Substance Users' Living Experience: Qualitative Study [Research]. ***Research on Addiction***, 11(41), 27-48. (in Persian)
- Khaniki, H., yalfani, T., & Taghva, A. (2017). The Reflection of Mental Illnesses in the Press Investigating the Social Stigma in the Incidents Pages in Five Widely Circulated Newspapers [orginal]. ***Social Welfare,*** 17(65), 199-234. (in Persian)
- Kimotho, S. G. (2018). ***Understanding the Nature of Stigma Communication Associated With Mental Illness in Africa***.
- Kramer, E., & Hsieh, E. (2019). ***Gaze as embodied ethics: Homelessness, the Other, and humanity***. In Communicating for Social Change (pp. 33-62). Springer.
- Las Nueces, D. D. (2016). ***Stigma and prejudice against individuals experiencing homelessness***. In Stigma and Prejudice (pp. 85-101). Springer.
- Lewinson, T., Thomas, M. L., & White, S. (2014). Traumatic transitions: Homeless women's narratives of abuse, loss, and fear. ***Affilia***, 29(2), 192-205.
- Loison-Leruste, M. (2009). ***Habiter à côté des SDF***. Représentations sociales et attitudes à l'égard des personnes sans domicile EHESS-Paris].
- Marino, M. I., Adogba, O., & Tilli, N. (2020). Mental health interventions: Reflections on a radio program as alternative for stigma reduction and social integration. ***Frontiers in communication***, 5, 550912.
- Moein, M. (2010). ***Mental Health and Media Meeting; Destigmatisation in psychiatry***. Tehran. (in Persian)
- Mohammadi Gharehghani, M. A., & moosavi, H. (2020). Stigma, The Favorable field of Social deviances increase in the Age of Cyberspace [review2]. ***Social Welfare***, 19(75), 253-281. (in Persian)
- Mohammadi, M., & Soleymanian, M. (2010). ***Mental disorders, their costs and destigmatisation in psychiatry***. Mental Health and Media Meeting; Destigmatisation in psychiatry, Tehran. (in Persian)
- Mohammadpour, A. (2018). ***COUNTER-METHOD; The Philosophical Underpinnings and Practical Procedures of Qualitative Methodology*** (M. Houshmandi, Ed.). Logos. (in Persian)

- Oliver, V., & Cheff, R. (2014). The social network: Homeless young women, social capital, and the health implications of belonging outside the nuclear family. ***Youth & Society***, 46(5), 642-662.
- Parekh, R., & Childs, E. W. (2016). ***Stigma and prejudice: Touchstones in understanding diversity in healthcare***. Springer.
- Sami, S. (2018). ***History research life of homeless woman that returning to society and issues in conditionals normalization University of Science and Culture***].(in Persian)
- Sedigh Sarvestani, R., & Nasr Esfahani, A. (2011). Drug Abuse, Social Exclusion, and Homelessness in Tehran: A Qualitative Study. ***Journal of Social Problems of Iran***, 1(4), -.(in Persian)
- Shirani, S. (2018). ***Meaning in life of Tehran's recovering homeless men***; A Qualitative Study University of Tehran. (in Persian)
- Smith, R. A. (2007). Language of the lost: An explication of stigma communication. ***Communication Theory***, 17(4), 462-485.
- Tehran Municipality ICT Organization. (2020). Statistics of Tehran Municipality 2018; Statistical Yearbook of Tehran Municipality. ***https://tmicto.tehran.ir/Portals/0/Document/Amarname/NEW_PDF/AmarShahrdari/98-TehranMunicipalityStatisticalYearBook.pdf?ver=pNoRhrVJqWj71EP83YOoVQ%3d%3d&timestamp=1606112170167*** (in Persian)
- United Nations Centre for Human Settlements. (2000). ***Strategies to combat homelessness.*** Un-habitat.